

Kirjasto yliopiston julkaisurekisterin ylläpitäjänä: kokemuksia keskitetystä kirjaamisesta

Marja-Leena Harjuniemi

Jyväskylän yliopisto päätti vuosi sitten tehostaa ministeriölle toimitettavien julkaisutietojen kirjaamista. Aiemmin laitoksille hajautettu kirjaamisvastuu siirrettiin kokonaan kirjastoon. Tavoitteina olivat tutkijoiden arkityön helpottaminen, kirjausten laadun parantaminen ja avoimen rinnakkaisallentamisen aktivoiminen. Julkaisukirjausten kirjastoon siirtäminen näyttää vuoden kokemuksen jäljiltä onnistuneelta: kirjasto on uudenlaisten tehtävien myötä limittynyt tiiviimmin osaksi opetuksen ja tutkimuksen prosesseja.

Julkaisut tuottavat 13 % perusrahoituksesta

Vuosittain ministeriölle toimitettavat julkaisutiedot ovat merkittävä yliopistojen toimintaa kuvaava mittari. Julkaisujen osuus on 13 % yliopistojen perusrahoituksesta. Myös Jufo-luokitus ja alati kasvava keskustelu tutkimuksen vaikuttavuudesta johtavat tarpeeseen seurata, mitä ja minkälaisissa kanavissa tutkimuksia julkaistaan.

Suomi käyttää OECD-maista eniten rahaa/asukas tutkimustiedon rahoittamiseen. Kuitenkin katsoessa vaikuttavuutta kansainvälisten viittaustietokantojen kautta havaitaan, että satsattu rahamäärä ei korreloi vaikuttavuuden kanssa. Suomi ei pärjää vaikuttavuusvertailuissa yhtä hyvin kuin muut. (OECD Statistics, ks. Maijala 2015).

Tilanne on lisännyt valvontaa. Kun rahaa jaetaan, mutta vaikuttavuus ei näy, on tarpeen alkaa seurata julkaisutoimintaa entistä tarkemmin. Opetus- ja kulttuuriministeriön (OKM) tietyille kriteereille perustuva rahanjako on vahva ohjausmekanismi. Sitä enemmän rahaa, mitä vaikuttavammat foorumit.

Hajautetusta keskitettyyn tutkimusrekisteriin kirjaamiseen

Jyväskylän yliopistossa on käytössä talon omaa tuotantoa oleva TUTKA-tutkimusrekisteri. Jo vuodesta 2003 yliopistoa palvellut järjestelmä on toimi-

nut monessa mielessä hyvin. Se on kuitenkin koettu teknisesti raskaaksi. Ns. uuden polven toimintoja (esim. tietojen importointi ulkoisista tietokannoista) ei ole. Moni koki, että yhdenkin julkaisun kirjaamisessa menee kauan.

Oman painolastinsa kirjaamiseen tuo edellä mainittu OKM-kriteeristö. Tietojen keruu perustuu OKM:n Tiedonkeruukäsikirjaan, joka sisältää yksityiskohtaiset ohjeet siitä, mitä ja missä muodossa tiedot tulee ministeriöön toimittaa. Määriteltyjä alueita ovat julkaisun bibliografiset tiedot, tieteenalakohtaiset tiedot, avoimuustiedot ja ehkä vaatimipana, julkaisutyypitiedot, joille niille ministeriö niin ikään listaa ison määrän kriteereitä.

Alettiin kokea, että kirjaaminen vie tutkijoilta liikaa aikaa. Eikä vain tutkijoilta, vaan myös hallinto-henkilökunnalta, koska tietoja piti usein jälkikäteen korjata. Kirjaaminen päätettiin huhtikuun 2014 alusta keskittää kokonaan kirjastoon.

Tutkijoille helpotusta ja rekisterin laadun parantamista

Keskistetylle kirjaamiselle asetettiin kolme tavoitetta: 1) Tutkijoiden arjen helpottaminen, 2) Kirjausten laadun parantaminen, 3) Avoimen rinnakkaisallentamisen aktivoiminen.

Koska tutkijoilta haluttiin kuormaa pois, päätettiin, että julkaisuista ilmoittamisen tulee olla mahdollisimman helppoa. Helpoimmillaan tutkija lä-

hettää kirjastoon vain minitiedot julkaisuistaan, ja kirjasto etsii kaiken muun. Ilmoittamista varten kehitettiin lyhyt lomake, jota sitäkään ei aina tarvitse täyttää.

<https://kirjasto.jyu.fi/julkaisut/julkaisulomakkeet/julkaisutietojen-ilmoittaminen>

Ilmoituslomake on yhteydessä Tracker-seurantajärjestelmään. Seurantajärjestelmä onkin välttämätön ilmoitusten suuren määrän ja työn prosessimaisuuden vuoksi.

Jotta prosessi olisi tutkijoille entistäkin helpompi, haravoi kirjasto tietoja myös ennalta. Parhaimmillaan tutkija saa valmiin tiedon kirjastusta julkaisusta ennen kuin ehtii siirtää kirjastoon edes ilmoittaa. Ennakointia tehdään mm. Web of Science ja Scopus -tietokantojen uutuuslistoja seuraamalla.

Varsinainen tallennus tehdään manuaalisesti. Automaattista importointimahdollisuutta ei ole. Lisäksi ARTO-tietokantaa haravoidaan ja konferenssijulkaisuja selataan. Myös kirjaston luettelointiyksikkö auttaa. He ilmoittavat TUTKA-kirjaajille tiedot havaitsemistaan JY-tekijöiden artikkeleista kirjoissa.

Keskittämällä laatu yhtenäiseksi

Toinen tavoite oli kirjausten laadun parantaminen. Aiemmassa hajautetussa järjestelmässä kirjaajia oli satoja ja ns. vastuuhenkilöitäkin kymmeniä. Oli siis huomattavan monta tapaa tulkita sama asia. Ristiriitaisten kirjausten korjaamistyö olikin melkoinen ennen kuin raportit saatiin ministeriöön.

Kirjastoon keskitetyllä kirjaamisella haluttiin varmistaa, että tämänkaltaiset laaturvirheet poistuvat. Kirjasto on tottunut bibliografisten tietojen etsintään, kirjastolla on välineet ja siellä osataan niitä käyttää. Myös julkaisutyyppeihin liittyvät virheet vähenevät, kun osaaminen kasvaa ja tulkintoja tekemässä on pienempi määrä ihmisiä.

Uudistukseen kytkettiin myös avoin rinnakkaistallentaminen, joka niin ikään haluttiin tehdä entistä helpommaksi ja näkyvämmäksi osaksi toimintaa. Ilmoituslomakkeen yhteydessä tutki-

joita pyydetäänkin lähettämään kirjastoon myös final draft -versio ilmoittamistaan julkaisuista. Jo nyt, ensimmäisen vuoden jälkeen, voi sanoa, että kaikki kolme tavoitetta on saavutettu.

4 henkilöä rekisteröi 3000 julkaisua

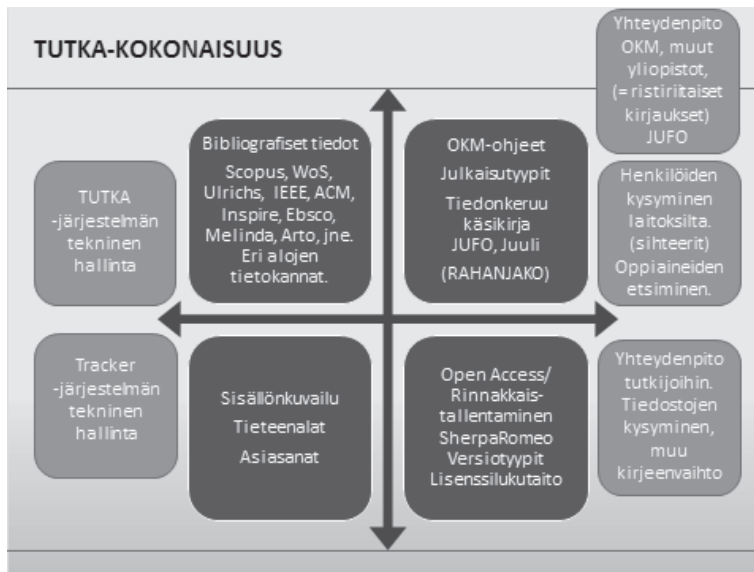
Alustavan suunnitelman mukaan julkaisutietojen kirjaaminen vaatii 4 henkilötyövuotta, kun julkaisujen määrä on noin 3000. Laskelma sisälsi julkaisujen luetteloinnin ja sisällönkuvailun, tiedotuksen ja toiminnan koordinoinnin sekä rinnakkaisjulkaisemisen. Suunnitelma sisälsi lisäksi mahdollisuuden importoida tietoja ulkoisista tietokannoista, esim. Web of Science, Scopus ja Arto-tietokannoista.

Importointimahdollisuuksia (JYKDOK-koelmatietokantaa lukuun ottamatta) ei saatu. Kaikki julkaisut kirjataan käsin. Edes ilmoituslomakkeelle merkityt tiedot eivät siirry mihinkään.

Työvoimaa on asteittain lisääntyen ollut käytössä huhti–joulukuulla 1–4, ensin vain yksi, sitten kaksi, syyskuun alusta jo neljä ja joulutammikuun ruuhka-aikana vielä muutama osa-aikainen tekijä enemmän. Ensimmäisen vuoden työmäärää lisäsivät laitoksilta perityt epäselvät tapaukset, rekisterissä olevat puolivalmiit laitosten tekemät kirjaukset, joiden tilasta ei ollut selvyyttä. Niitä oli useita satoja ja ne piti kaikki tarkastaa.

Niin ikään ensimmäisen vuoden työmäärää lisäsi kirjaston tekemä vuoden 2013 TUTKasta puuttuvien julkaisujen haravointi WoS ja Scopus -tietokannoista sekä normaali oppimisprosessin ja ryhmytymisen vaatima aika.

Nyttemmin TUTKA-työhön päätoimisesti osallistuvina on kolme. Lisäksi kaksi henkilöä osallistuu tallennuksiin oto-periaatteella. Kaikki TUTKA-henkilöt osallistuvat myös rinnakkais-tallentamiseen ja sen vaatimiin lupa- yms. tarkistuksiin. Osa aineistosta on varsin aikaavieppä, konferenssi- ja marginaalijulkaisut pahimpina. Myös yhteydenpito tutkijoihin, tiedottaminen ja muu yhteistyö (OKM, Jufo, jne.) ovat asioita, joihin kannattaa panostaa.

JY on parin seuraavan vuoden kuluessa hankkimassa uuden tutkimustietojärjestelmän, joka tulevaisuudessa tuo myös kaivatun importointimahdollisuuden. Tällöin kirjausten vaatima manuaalinen työ tulee helpottamaan ja resurssointi varsinaisten kirjausten osalta vähenee. Toisaalta rinnakkaistallentamisen osuus kasvaa ja siihen panostetaan. Kokonaisprosessi muuttanee siis painopistettään resurssimäärän pysyessä kuitenkin olletenkin samana.

Kirjastotyö limittyy tutkimukseen

Julkaisurekisterin ylläpitäminen oli Jyväskylän yliopiston kirjastolle kokonaan uusi asia. Useissa muissa yliopistoissa kirjasto on jo pitkään hoitanut kirjausten tarkistamisen, ns. validointi-työn. JY:ssä kirjasto ei aiemmin ole ollut mukana edes siinä. Oppiminen aloitettiin siis täysin puhtaalta pohjalta.

Tämänkaltaisten laitosten ja tutkijoiden arkeen limittäytyminen on tieteellisten kirjastojen tulevaisuutta. Kirjastojen tulisi entistä enemmän tarjoutua osaksi laitosten prosesseja ja tehdä itsestään uudella tavalla tarpeellinen osana tutkijoiden arkea.

Kirjastoilla on itsensä tarpeelliseksi tekemiseen viljalti mahdollisuuksia. Koko tiedejulkaisemisen

ketju tarjoaa tilaisuuksia, joihin kirjastojen tulee aktiivisesti tarjoutua (ks. myös Lankes 2011). Open access, etenkin rinnakkaistallentaminen, julkaisuarkistot, tiedekeskustelun ”buustaaminen” avoimista tallenteista tiedottamalla, bibliometriikka, altmetriikka, jne. Kaikki tämä on uutta työtä, joka tarvitsee tekijänsä. Kirjastojen kanalta tämä on mahdollisuus.

Laatu parani ja määrä lisääntyi

Näin ensimmäisen kirjausvuoden jälkeen voi sanoa, että uudistus on ollut kirjaston näkökulmasta mielekäs. Vaikeita, mistään löytymättömiä julkaisuja etsittiin. Konferenssien Call for papers-ohjeita luettiin ja julkista saatavuutta tutkittiin. Affiliaatioita kysyttiin. Vertaisarviointitieto niin ikään tuntuu joskus olevan kuin valtiosalaisuus. Mutta yhtä kaikki: työ on mielekäs kokonaisuus.

Varsinaista käyttäjäpalautetta tosin on saatu vähän, joskin vähäisestä palautteesta ehdottomasti valtaosa on ollut kiittäväää. Vain yksittäistä tyytymättömyyttä on esiintynyt. Se kertonee siitä, että myös tutkijat ovat kokeneet uudistuksen mielekkääksi ja luottavat kirjastoon. Myös kirjausten laatu oli raportojien mukaan merkittäväällä tavalla aiempia vuosia parempi.

Artikkelien avoin rinnakkaistallentaminen

yliopiston JYX-julkaisuarkistoon on uudistuksen jälkeen tuplaantunut. Alkuvuodesta 2014 avoimia JYX-artikkeleita oli noin 600, nyt yli 1350. Tiedostojen saamiseen panostettiin ja niitä erikseen myös kysyttiin. Osin muodostui jo positiivinen ongelma siitä, että tiedostoja tuli enemmän kuin niitä ehdittiin JYXiin käsitellä.

Kaiken kaikkiaan voi sanoa, että julkaisukirjastusten keskittäminen kirjastoon ainakin JY:n kohteissa yliopistossa on mahdollinen ja ennen kaikkea kaivattua lisäarvoa niin yliopistolle kuin kirjastolle itselleenkin tuova työ. 📖

Lähteet

Lankes, D. (2011). *The Atlas of New Librarianship*. MIT Press

Maijala, R. (2014). Organisaatioiden välinen yhteistyö OKM:n näkökulmasta. Esitys TUHA-seminaarissa 15.1.2015. [Elektroninen aineisto]. <https://confluence.csc.fi/display/tutki/TUHA-verkoston+tapaaminen+14.1.2015>

Tietoa kirjoittajasta

Marja-Leena Harjuniemi, Informaatikko
Jyväskylän yliopiston kirjasto
E-mail: mharjuni@jyu.fi